

Nr 105.

Ankom till riksdagens kansli den 13 juni 1933 kl. 1 e. m.

Utlåtande med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av tillverkningen och avsättningen av potatismjöl.

I en till riksdagen den 29 maj 1933 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 263, har Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

förordning om tillverkning av potatismjöl.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Tillverkning av potatisstärkelse (potatismjöl) annorledes än till förbrukning i eget hushåll må icke äga rum utan tillstånd av Kungl. Maj:t eller den, åt vilken rätten att meddela sådant tillstånd av Kungl. Maj:t överlåtes.

2 §.

Närmare föreskrifter angående de villkor, under vilka tillstånd må åtnjutas, meddelas av Kungl. Maj:t ävensom, enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande och i samband med tillståndets lämnande, av den, åt vilken rätten att lämna tillstånd må hava överlåtit.

3 §.

Tillsyn över efterlevnaden av denna förordning utövas av en utav Kungl. Maj:t därtill förordnad nämnd. Erforderliga föreskrifter rörande nämndens sammansättning och verksamhet meddelas av Kungl. Maj:t.

4 §.

Den, som olovligen tillverkar potatismjöl, straffes med dagsböter och have förbrutit varan. Kan varan ej tillrättaskaffas, skall värdet gäldas.

Uraktlåter någon, vilken erhållit tillstånd enligt denna förordning, att

ställa sig till efterrättelse behörigen meddelad föreskrift eller lämnar någon oriktig uppgift i avseende å förhållande, beträffande vilket uppgiftsskyldighet jämlikt sådan föreskrift åligger honom, straffes med dagsböter.

5 §.

Fortsätter någon under tid då han är ställd under åtal för förseelse mot denna förordning samma förseelse, skall han för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits fällas till särskilt ansvar.

6 §.

Husbonde ansvarar för förseelse mot denna förordning, som begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore förseelsen begången av honom själv, såframt ej omständigheterna göra sannolikt, att förseelsen skett utan hans vetskap och vilja.

7 §.

Förseelse mot denna förordning lyder under allmänt åtal, som anhängiggöres vid allmän domstol.

Böter, som ådömas enligt denna förordning, ävensom förbruten vara tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna förordning träder i kraft den dag, Kungl. Maj:t bestämmer, och gäller till och med den 30 september 1935. I fråga om sådan under tiden för förordningens giltighet begången förseelse, som i förordningen avses, skall vad där är stadgat om påföljd av förseelsen gälla även efter sistnämnda dag.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för Kungl. Maj:ts förslag, får utskottet, i den mån därför ej nedan redogöres, hänvisa till det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet.

Utskottet vill erinra, att en mellan ett stort antal tillverkare av potatismjöl bildad sammanslutning, Sveriges stärkelseproducenters förening u. p. a., sedan hösten 1927 varit verksam för beredande av tryggad och ekonomiskt lönande avsättning av potatisstärkelse. Föreningen, som torde representera ungefär tre fjärdedelar av landets potatismjölstillverkning, har sökt få produktionen anpassad efter avsättningsmöjligheterna. Sålunda hava dess medlemmar vissa år enligt bestämda grunder begränsat sin tillverkning i syfte att förebygga överproduktion och prisfall. De tillverkade varorna hava ställts till föreningens

förfogande, och föreningen har sökt uppehålla vissa för producenterna skäliga pris. Genom denna sammanslutning torde avsevärda fördelar hava vunnits för potatismjölstillverkarna och odlarna. Emellertid hava vissa tillverkare ställt sig utanför sammanslutningen, vilket vållat betydande svårigheter för föreningen att genomföra en för producenterna tillfredsställande sanering av potatismjölsmarknaden. Ur föreningens styrelseberättelse för tiden 1 oktober 1931—30 september 1932 må härom anföras följande:

»Vår strävan har varit att söka förmå samtliga stärkelseproducenter att ingå i vår förening och att anpassa produktionen av potatismjöl efter vad som kan finna avsättning inom landet, men på grund av att tillslutningen icke blivit så allmän, som behovet påkallat, har det nu inträffade prisfallet icke kunnat hindras. Utom vår förening stående ha nämligen, i hägn av ett genom Stärkelseföreningen åstadkommet lönande prisläge, producerat allt för mycket och därigenom vållat så stora olägenheter för näringen och vår förening, att vi icke längre sett oss i stånd, sedan det blev uppenbart att 1932 års potatisskörd skulle bliva riklig, hålla potatismjölspriiset uppe.

I god tid hade vi emellertid i skrivelse till alla utom vår förening stående riktat en uppmaning att till förekommande av prisfall ingå i föreningen och påpekat, att om så skedde, skulle potatismjölspriiset genast kunna komma upp till omkring 30 kronor per säck. Vi framhöllo, att vi tidigare gjort dylika framställningar, och att det nu var sista gången det skedde. Dock lände hänvändelsen till negativt resultat, blott ett fåtal sade sig vara beredda till anslutning. Troligen resonerade de flesta utomstående som så: 'Stärkelseföreningen kommer nog att som hittills göra vad den kan för att hålla priset uppe, vi stanna utanför föreningen och slippa då alla bördorna men tillgodogöra oss fördelarna'. Vi ha sålunda både gjort vad vi kunnat för ökad tillslutning och upplyst de utomstående om vad som kommer att ske, om splittringen fortfar.

Vid säsongens slut nödgades vi låta det bliva fri prisbildning, och potatismjöllet sjönk till omkring 20 kronor per 100 kilogram, ett för potatisodlarna förlustbringande pris.»

Då hittills gjorda försök att förena alla potatismjölstillverkare i en organisation icke lett till resultat, har i anledning av framställningar från olika håll samt med hänsyn till under nästa konsumtionsår befarade än mer försvårade avsättningsförhållanden för potatis — särskilt fabrikspotatis — inom jordbruksdepartementet övervägts, huruvida och på vad sätt åtgärder från statens sida borde vidtagas för frågans ordnande. De överväganden, som sålunda ägt rum, hava resulterat i en i statsrådsprotokollet återgiven *promemoria* med förslag till reglering av tillverkningen av potatismjöl.

Över denna *promemoria* hava efter remiss yttranden avgivits av lantbruksstyrelsen, kommerskollegium, länsstyrelserna i Blekinge och Kristianstads län samt styrelsen för Sveriges stärkelseproducenters förening u. p. a. Kommerskollegium har bifogat till kollegiet inkomna yttranden i ärendet från handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Jönköping, Sve-

riges kemiska industrikontor samt biträdande ombudsmannen därstädes Peter Fitger.

Kommerskollegium har för den händelse en statlig reglering å förevarande område komme att genomföras framhållit vissa synpunkter på frågan liksom också *Sveriges stärkelseproducenters förening*, som i princip anslutit sig till förslaget, beträffande detaljerna framfört vissa erinringar.

Departementschefen har anfört följande.

»Odling av potatis för tillverkning av potatismjöl har sedan många år framför allt ägt rum inom vissa sand- och grusjordsdistrikt i södra Sverige, där med hänsyn till jordens beskaffenhet annan odling icke kunnat i större utsträckning med fördel bedrivas. De otillfredsställande förhållanden, vilka för närvarande råda i fråga om tillverkningen och avsättningen av potatismjöl, äro ägnade att för dessa jordbrukare medföra allvarliga svårigheter. Viss reglering av hithörande spörsmål synes till följd härav önskvärd, därvid målet bör vara att till ett för producenterna skäligt pris vinna avsättning för största möjliga myckenhet potatismjöl. Hade Sveriges stärkelseproducenters förening eller annan liknande sammanslutning lyckats att i sig samla alla tillverkare av potatismjöl, skulle ifrågavarande organisation kunnat av egen kraft åstadkomma sådan reglering. Genom den höga tullsatsen å potatismjöl, 20 öre per kilogram, är nämligen tillverkningen praktiskt taget skyddad från utländsk konkurrens. Då nu emellertid ej finnes någon sammanslutning med så stort inflytande på tillverkningen, prisbildningen och avsättningen, att frågan på denna väg kan lösas, torde förhållandena böra ordnas genom ingripande från statsmakterna. Den anordning, som förordats i det utremitterade förslaget, synes i stort sett innebära en tillfredsställande lösning. Genom det föreslagna licensförfarandet kan produktionen av potatismjöl regleras till sin storlek så att den anpassas efter de antagliga avsättningsmöjligheterna, varjämte ett rättvist uppdelande av produktionsmängden olika fabriker emellan kan ske. Samtidigt erhålles möjlighet att reglera prisbildningen å såväl den färdiga produkten som råvaran.

Anordningen torde böra omfatta all tillverkning av potatisstärkelse (potatismjöl), som sker annorledes än för tillgodoseende av tillverkarens eget hushållsbehov. Att regleringen skall avse ej blott prima utan också sekunda potatismjöl ävensom s. k. gråmjöl torde följa utan särskilt stadgande. De grundläggande bestämmelserna i ämnet torde böra sammanfattas i en *förordning om tillverkning av potatismjöl*. Ett inom jordbruksdepartementet utarbetat förslag till sådan förordning torde få såsom bilaga fogas till detta protokoll. Enligt detta förslag skall, i överensstämmelse med principerna i det utremitterade förslaget, rätten att meddela tillstånd till tillverkning av potatismjöl vara förbehållen Kungl. Maj:t eller den, åt vilken dylik rätt av Kungl. Maj:t upplåtes. Den, som erhåller tillstånd, skall vara skyldig att underkasta sig de villkor, som kunna komma att

föreskrivas av Kungl. Maj:t eller, med Kungl. Maj:ts medgivande, den särskilde licensgivaren. Tillsyn över förordningens efterlevnad skall, på sätt i remissförslaget stadgats, utövas av en särskild av Kungl. Maj:t tillsatt nämnd.

Lämpligt torde vara att rätten att meddela tillverkningslicens av Kungl. Maj:t anförtros sådan sammanslutning av tillverkare av potatismjöl, som med hänsyn till omfattning, organisation och övriga förhållanden kan anses garantera ett ändamålsenligt handhavande av verksamheten. De starkaste skälen synas tala för att rätten att lämna tillverkningslicens överlåtes å en nybildad förening.

Jag tillstyrker vad i det utremitterade förslaget anförts därom, att såsom villkor för erhållande av tillverkningslicens bör stadgas skyldighet för licenstagaren att vid inköp av potatis samt försäljning av potatismjöl och andra potatisprodukter tillämpa en prissättning, som godkännes av Kungl. Maj:t, ävensom att, om licensgivaren så fordrar, ställa hela sin tillverkning av potatismjöl, med undantag för vad som åtgår till husbehov åt tillverkaren och dennes potatisleverantörer, till licensgivarens förfogande mot av Kungl. Maj:t godkänt pris. På skäl, som framhållits av Sveriges stärkelseproducenters förening, synes licensgivaren även böra tillerkännas rätt att, enligt närmare bestämmande av Kungl. Maj:t eller den förut omförmälda särskilda nämnden, påkalla leverans av otorkad vara. Med billigheten överensstämmande synes vidare vara, att, för den händelse rätten att meddela licens överlåtit å viss förening, licenstagare, som ej är medlem av föreningen, ålägges att, såsom bidrag till föreningens kostnader, till denna betala viss av Kungl. Maj:t bestämd avgift, beräknad efter den myckenhet potatismjöl, licensen avser. Ur kontrollsynpunkt erforderlig bokförings- och uppgiftsskyldighet bör åvila licenstagaren.

Ansökning om tillstånd till tillverkning av potatismjöl torde ärligen böra vara ingiven inom den tid, som Kungl. Maj:t i särskild ordning kan komma att bestämma. Uppenbarligen skulle det vara en fördel, om, såsom Sveriges stärkelseproducenters förening föreslagit, tillverkningskvantiteten för varje sökande kunde så tidigt fastställas, att vederbörande potatisleverantör finge möjlighet att anpassa sin potatisproduktion med hänsyn därtill. Angelägenheten härav torde till kommande år böra beaktas. Fördelningen mellan licenssökandena av årstillverkningen för hela riket bör naturligtvis ske så rättvist som möjligt, därvid storleken av sökandenas årliga *normala* tillverkning före den 1 januari 1933 bör tagas till utgångspunkt. Fastställandet av de närmare grunderna för fördelningen torde få ankomma på Kungl. Maj:t. Hänsyn torde härvid böra tagas till de synpunkter, som på denna fråga anlagts av kommerskollegium och nyssnämnda förening.

Anordningen torde tillsvidare icke böra förlänas giltighet för längre tid än till och med det tillverkningsår, som utgår den 30 september 1935. Därrest rätten att meddela tillstånd överlåtes å viss förening, bör detta ske

genom skriftligt avtal, däri föreningens skyldigheter bestämmas i anslutning till vad i det utremitterade förslaget angivits, i den mån ej annat följer av vad jag i det föregående anfört.

Ledamöterna i den nämnd, som, på sätt framhållits, bör tillsättas för handhavande av tillsynen över regleringen, torde kunna till antalet begränsas till tre jämte suppleanter för dem. Vid valet av ledamöter torde böra iakttagas, att såväl potatisodlarnas och potatismjölstillverkarnas intressen som även konsumentintresset vederbörligen tillgodoses.

Lantbruksstyrelsen har ifrågasatt, att i samband med regleringen av tillverkningen och avsättningen av potatismjöl jämväl borde regleras potatisproduktionen och avsättningen av potatis. Potatismjölsfabrikerna torde ofta tillhöra andelsföreningar, däri potatisodlarna själva äro delägare. För sådana fall synes något ingripande från statens sida i av lantbruksstyrelsen angivet syfte icke vara påkallat. I övriga fall torde det finnas anledning antaga, att tillverkarna av potatismjöl vid sina potatisköp i främsta rummet komma att hålla sig till sina hittillsvarande leverantörer, vilka i allmänhet torde vara jordbrukare i de trakter av landet, för vilka förevarande anordning närmast avser att lända till gagn. Skäl till antagande att tillverkarna skulle förfara på annat sätt än det nu nämnda synes så mycket mindre föreligga, som förslaget utgår från att alla inköp skola ske till vissa av Kungl. Maj:t godkända priser och tillverkarna sålunda ej hava möjlighet att genom inköp från andra landsdelar pressa potatispriserna. Av intresse är givetvis, att leveranserna bliva fördelade mellan de nyssnämnda jordbrukarna efter skäliga grunder. Jag förutsätter, att tillverkarna i görligaste mån komma att söka tillgodose de berättigade anspråk, som härutinnan kunna uppställas. Skulle det visa sig, att frågan icke kan på detta sätt tillfredsställande lösas, torde särskilda åtgärder få tagas under övervägande.»

Utskottet.

Även om utskottet icke kan undgå att hysa vissa principiella betänkligheter mot genomförande av åtgärder av den natur, varom i förevarande proposition är fråga, synes dock enligt utredningen i ärendet förhållandena i fråga om tillverkningen och avsättningen av potatismjöl för närvarande vara sådana, att för ett önskvärt uppordnande därav ett reglerande ingripande från statens sida knappast lär kunna undvikas. Med hänsyn härtill anser sig utskottet böra såsom en av det rådande exceptionella läget påkallad tillfällig åtgärd förordna det framlagda förslaget till förordning om tillverkning av potatismjöl.

Förslaget innebär, att tillverkning av potatisstärkelse (potatismjöl) anordnades än till förbrukning i eget hushåll icke skall få äga rum utan tillstånd av Kungl. Maj:t eller den, åt vilken rätten att meddela sådant tillstånd av Kungl. Maj:t överlåtits. Tillsyn över bestämmelsernas efterlevnad skall enligt förslaget utövas av en utav Kungl. Maj:t därtill förordnad nämnd. Enligt departementschefens åsikt vore det lämpligt, att

rätten att meddela tillverkningslicens av Kungl. Maj:t anförtröddes åt sådan sammanslutning av tillverkare av potatismjöl, som med hänsyn till omfattning, organisation och övriga förhållanden kunde anses garantera ett, ändamålsenligt handhavande av verksamheten. Rätten att lämna tillverkningslicens synes utskottet icke böra överlåtas åt den nu existerande sammanslutningen, Sveriges stärkelseproducenters förening u. p. a., med mindre än en allmänare anslutning sker till denna förening. På grund härav och då svårigheter kunna förutsättas möta att under förhandenvarande förhållanden bilda en ny för ändamålet lämplig förening, torde det ligga nära till hands att licensgivningen överlämnas åt den nyss omtalade nämnd, som skall hava tillsynen över bestämmelsernas efterlevnad. Därest emellertid bland potatismjölstillverkarna skulle komma till stånd en sammanslutning, som verkligen kunde väntas opartiskt och ändamålsenligt tillvarataga alla med licensgivningen förbundna intressen, bör hinder givetvis icke föreligga för Kungl. Maj:t att överlåta rätten att meddela tillverkningsstillstånd åt en dylik sammanslutning, liksom det för övrigt bör stå Kungl. Maj:t öppet att i förevarande avseende förfara efter omständigheterna.

Med avseende å de närmare villkoren för erhållande av tillverkningsstillstånd, vilka villkor enligt det framlagda författningsförslaget skulle meddelas av Kungl. Maj:t, har departementschefen i statsrådsprotokollet angivit vissa synpunkter. Bland annat har departementschefen uttalat, att till utgångspunkt för fördelningen mellan licenssökandena av årstillverkningen för hela riket borde tagas storleken av sökandenas årliga normala tillverkning före den 1 januari 1933. Utskottet vill i detta hänseende framhålla, att medlemmarna i Sveriges stärkelseproducenters förening, som vissa år enligt bestämda grunder begränsat sin tillverkning i syfte att förebygga överproduktion och prisfall, givetvis icke på grund därav böra bliva sämre ställda i licenshänseende än om någon dylik begränsning i tillverkningen icke ägt rum. Lika litet böra de utom föreningen stående tillverkare, som genom en obegränsad produktion motverkat resultatet av föreningens verksamhet, därför erhålla licens å en större årstillverkning. Enligt utskottets åsikt lär med hänsyn härtill den årliga normala tillverkningen icke kunna bestämmas enbart med ledning av den genomsnittliga tillverkningen under de sista åren. I övrigt har utskottet intet att erinra mot vad departementschefen i ärendet anför.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må bifalla förevarande proposition.

Stockholm den 15 juni 1933.

På jordbruksutskottets vägnar:

C. J. JOHANSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *N. August Nilsson**, *Carl E. Eriksson*, *Gabrielsson*, *Granath*, *Tjällgren**, *J. Fritiof Gustafson**, *Lindmark* och *Elof B. Andersson*; samt

från andra kammaren: herrar *Johansson* i Uppmälby, *Hedlund* i Häste, *Uddenberg*, *Andersson* i Grimbo, *Olsson* i Rödningsberg, *Carlström*, *Björk* och *Hagman**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Carlström*, som anfört följande:

Det förslag till reglering av tillverkningen och avsättningen av potatismjöl, som den föreliggande propositionen innehåller, avser en monopolisering av denna produktionsgren i prisstödjande syfte. I denna för jordbruksnäringsen så brydsamma tid är det givetvis angeläget att på allt sätt söka tillse, att näringen skyddas även genom åtgärder, som under mera normala förhållanden ansetts som föga önskvärda. I fråga om brödspannmålen och mjölkhanteringen har sålunda statliga regleringsåtgärder redan måst tillgripas för att skydda producenterna från de ruinerande priser, som på senare tiden varit rådande å dessa produkter. Det är emellertid att märka, att dessa ingripanden hittills dock avsett att i första hand leda till självförsörjning å respektive områden eller med andra ord tränga undan den utländska produkten och råvaran för att dymedelst skaffa arbetstillfällen åt egna landets innebyggare. Alltså ett självförsvar i en ond och hård tid mot utländsk konkurrens. Den i föreliggande förslag anbefallda regleringen kan icke åberopa ett sådant syfte. Ingen utländsk konkurrens råder å denna produkt, tack vare ett tullskydd som är oöverstigligt, och den egna marknadens behov är överfullt. Här gäller det en ren förtrustning, eller kanske rättare ett första, direkt steg till planhushållning. Det är möjligt att vi äro på väg mot den s. k. planhushållningen, men förr än vi helt frimodigt beträda den vägen vore det väl ändå skäl uti att en liten smula närmare undersöka vart den leder hän. Riksdagen brukar ej gärna utan någon som helst utredning slå in på nya oprövade vägar, helst om dessa beröra områden av den betydelse det här gäller.

På dessa skäl anser jag mig pliktig att yrka avslag på den föreliggande propositionen.